

УДК 340.12:172.2

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.43.10>

АКСІОЛОГІЯ ПРИСЯГ БРИТАНСЬКОГО МОНАРХА

Олексій Кравчук

*Вищий антикорупційний суд, Національний технічний університет України
“Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”,
просп. Перемоги, 41, 03057 м. Київ, Україна*

Іван Остащук

*Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,
буль. Тургенівська, 8-14, каб. 307, 01054, м. Київ, Україна*

Аналіз присяг британського монарха, зокрема коронаційної, свідчить, що у Сполученому Королівстві зберігся середньовічний за формою та композиційними частинами обряд коронації, чого немає в інших державах Європи з монархічною формою правління. На початку свого правління Єлизавета II склала чотири присяги, три з яких є нормативними: 1) нестатутна декларація на першому засіданні Таємної ради; 2) присяга підтримувати Церкву Шотландії (шотландська присяга); 3) Декларація вступу на престол; 4) коронаційна присяга. Нестатутна і вільна в формулюванні декларація Єлизавети II, що традиційно починалася згадуванням попереднього монарха, відзначалася акцентуванням на вірі та довіренні Богові свого правління. Вірність присязі підтримувати Церкву Шотландії Королева доводить і власним прикладом регулярного відвідування богослужінь цієї пресвітеріансько-кальвіністської спільноти та призначенням капеланами Королівського Двору її представників. Декларацію вступу на престол, в якій присягається, зокрема, про протестантське віросповідання, Єлизавета II склала під час відкриття свого першого парламенту. Коронаційна присяга, що була складена 2 червня 1953 р. у Вестмінстерському абатстві, ґрунтувалася на таких об'єктах: 1) управління дорученими народами згідно з законами і звичаями; 2) реалізація закону та справедливості в усіх рішеннях; 3) дотримання законів Божих; 4) підтримка Церкви Англії; 5) підтвердження прав і привілеїв англіканському духовенству. Рівень ексклюзивності статусу Церкви Англії, що відіграла велику роль у становленні британської нації та культури, дискутується у перспективі присяг наступного британського суверена. Серед елементів коронаційної присяги яскраво виділяються управління народами на основі законів та звичаїв і реалізація закону й справедливості. Дотримання нормативних актів та реалізація повноважень згідно з законом згадуються і в іншій присязі британського монарха – Декларації вступу на престол. Наведене підкреслює, що правові цінності у вигляді правонаступництва, дотримання закону й справедливості належать до аксіологічних засад британської монархії і британського суспільства, що, очевидно, має становити взірець для інших демократій.

Ключові слова: британська монархія, Єлизавета II, коронаційна присяга, присяга, монархія, Церква Англії, Церква Шотландії.

Дієва та послідовна підтримка України Великобританією у боротьбі з російською військовою агресією зумовлює актуальність наукового аналізу філософії і сутності державно-політичних інститутів Сполученого Королівства, що сформували громадянське суспільство дружнього для українців народу в час боротьби з безпрецедентною після Другої світової війни загрозою нашій державі та світовій спільноті через порушення країною-агресором основоположних принципів міжнародного права і демократії. Протягом 2022 р. Сполучене Королівство та Співдружність націй святкують Платиновий ювілей Єлизавети

II, відзначаючи першу в історії британської монархії 70-ту річницю вступу на престол 6 лютого 1952 р. Ця поважна дата також є нагодою проаналізувати присяги Єлизавети II, які легітимізували початок її правління та становлять особливий приклад збереження традиційної форми обітниць монарха перед своїм народом і Церквою. Великобританія – одна з найбільш розвинених та культурно багатих держав – до сьогоднішнього дня вважає за необхідне у власній національній ідентичності та повазі до закону збереження традиційного інституту присяги монарха під час розкішного за формою і глибокого за змістом церковного ритуалу коронації, який навіть у наближеному вигляді не зберігся в жодній із країн Європи, де формою правління є монархія, включно зі Святим Престолом, у якому відбувається лише інавгураційна Меса початку нового понтифікату без будь-яких акцентів на монархічний характер правління понтифіка. На сьогодні ведеться обговорення окремих змін у тексті присяг нового монарха, проте не йдеться про скасування церемоніалу коронації чи відмови від урочистих присяг, які приписані не тільки традицією, але й законодавством.

У нашій статті ставимо за мету дослідити присяги британського монарха (на прикладі Єлизавети II) крізь призму їх аксіологічного змісту, зокрема в конфесійному аспекті відношення до протестантських церков Англії та Шотландії. Для вирішення вказаної мети статті використовуватимемо такі наукові методи: герменевтичний, семіотичний та порівняльно-історичний.

У статті опиратимемося на праці таких науковців: Рой Стронг, Роберт Хазел і Боб Морріс, Люцінда Маєр та Унаг Гей. У нашій статті проаналізуємо відеоматеріали трансляції коронації Єлизавети II, під час якої була складена найвідоміша присяга – коронаційна.

Порівняння з іншими церемоніалами інавгурації сучасних європейських монархів, зокрема з обов'язковим складанням присяги, свідчить про те, що у Великобританії ритуал найбільш розлогий та складний.

У Сполученому Королівстві «при вступі на престол (англ. *accession*) новий суверен повинен скласти три статутні присяги (англ. *statutory oaths*): шотландську присягу (англ. *the Scottish oath*) щодо підтримки Пресвітеріанської Церкви Шотландії; присягу Декларації вступу на престол (англ. *the Accession Declaration oath*) про те, що є істинним та вірним протестантом, та коронаційну присягу (англ. *the coronation oath*), яка містить обіцянку зберегти права і привілеї Церкви Англії» [9, р. V].

Якщо деталізувати за походженням ті присяги, які складала Єлизавета II, то можна так узагальнити на основі досліджень британських науковців Роберта Хазела і Боба Морріса. Новий суверен робить чотири публічні заяви, три з яких є нормативними вимогами: 1) нестатутна декларація на першому засіданні Таємної ради, яка зазвичай робиться наступного дня після смерті попереднього монарха – особиста і політична заява, яку затверджують міністри; 2) статутна клятва підтримувати Церкву Шотландії – підсумок переговорів між англійським і шотландським парламентами 1706-1707 рр.; 3) присяга Декларації вступу на престол – за вимогами Білля про права (англ. *the Bill of Rights Act*, 1688), у формулювання було внесено зміни в 1910 р. (англ. *Accession Declaration Act*); 4) коронаційна присяга, основні елементи якої були закладені ще в кінці X ст. та були затверджені в Англії та Уельсі в 1688 р. Актом про коронаційну присягу (англ. *Coronation Oath Act*) [9, р. 1].

Нестатутна декларація складається перед членами Таємної ради, під час першого її засідання з новим сувереном, за порядком першого питання зібрання. Текст цієї присяги затверджують міністри для публікації в «*The Gazette*». Складається вона або в уряді, або в одному з королівських палаців. Єлизавета II складала її 8 лютого 1952 р. у Сейнт-Джеймському палаці у Лондоні [9, р. 5]. Присяга перед Таємною радою традиційно починається

словами про згадування попереднього монарха, вираження жалю щодо його відходу, декларування готовності та усвідомлення відповідальності в обов'язках суверена [9, р. V]. У зіставленні з іншими особистими деклараціями британських монархів, навіть попередніх століть, останнім реченням Єлизавета II підкреслила власну християнську віру та поклала своє сподівання на Божу підтримку: «Я молюся, щоб Бог допоміг мені гідно виконати це важке завдання, яке було покладено на мене так рано в моєму житті» [9, р. 6]. Пригадаємо, що правляча Королева Сполученого Королівства народилася 21 квітня 1926 р., а присягу перед Таємною радою складала 8 лютого 1952 р. Ця церемонія була закритою.

Англійські монархи з XVI ст. присягають підтримувати національну Церкву Шотландії, що дотримується кальвіністського пресвітеріанства. На офіційному сайті цієї впливової у Шотландії спільноти читаємо: «Хоча Церква сягає своїм корінням початку християнства у Шотландії, її ідентичність в основному сформував Джон Нокс під час Реформації у 1560 р. У той час Церква відокремилася від Римсько-католицької Церкви і натомість прийняла реформовану традицію. Церква Шотландії – кальвіністсько-пресвітеріанська; ми не визнаємо жодного главу, окрім Господа Бога, і жодна особа чи група в Церкві не має більшого впливу, ніж будь-яка інша» [12]. *The Kirk of Scotland* – неофіційна назва Церкви Шотландії, яка зустрічається в історичних документах (до XVII ст. ця власна назва була офіційною), художній літературі, використовується в публіцистиці, побуті. *Kirk* – шотландською гельською мовою означає «церква», етимологія тут прозора – від грецького слова *kyriakon*, «Дім Господній»).

Обіти підтримувати Церкву Шотландії було зафіксовано документально в «Акті про Союз» (1707), що об'єднав королівства Англії та Шотландії. Єлизавета II цю присягу підтвердила на першому засіданні Таємної ради на початку свого правління в лютому 1952 р.: «Я, Єлизавета Друга Божою Милістю Великої Британії, Ірландії та британських домініонів за морями, Королева, Захисниця Віри, вірно обіцяю і клянусь, що буду непорушно підтримувати та зберігати Врегулювання Істинної Протестантської Релігії як встановлено законами Шотландії <...> богослужіння, дисципліну, права та привілеї Церкви Шотландії». Ця присяга, хоча і виглядає релігійною, однак є цілком юридичним актом – вона підписується монархом, засвідчується підписами присутніх посадовців (зокрема, державним секретарем, лордом-адвокатом) і окремий її примірник направляється до суду в Единбурзі для записів у відповідному судовому реєстрі [9, р. 7].

Слід відзначити, що жодних офіційних високих титулів суверен у Церкві Шотландії не має, вважаючись там звичайною християнкою, оскільки пресвітеріани визнають лише Ісуса Христа «Королем та Главою Церкви» [12]. Окрім теологічного аспекту, на нашу думку, тут відобразився також і фактор історії Шотландії, яка протягом століть нерідко була в стані жорсткої боротьби з англійцями у відстоюванні власної культурної самобутності та державної автономності, а сама шотландська монархія завжди зазнавала тиску і впливу некерованих кланів, які намагалися посадити на трон свого кандидата; з часів Реформації додалися складні відносини католицьких та протестантських партій знатних родів, прикладом чого може бути сага династії Стюартів, в якій чимало сторінок стосуються присяг вірності – їхнього дотримання та зради.

З нагоди 70-літнього ювілею правління Єлизавети II декан Королівської каплиці у Шотландії відзначив особливу повагу та прихильність Королеви до шотландської національної Церкви, зокрема під час регулярного перебування в у своїй приватній резиденції – замку Балморал – вона регулярно відвідує богослужіння саме цієї християнської традиції [8]. Серед капеланів Королівського Двору є також представники Церкви Шотландії [13].

Отже, зважаючи на історичний контекст суверен Сполученого Королівства до сьогодні своїм авторитетом підтримує національну Церкву Шотландії. Якщо в Церкві Англії суверен є Верховним правителем, відповідно до чого всі основні офіційні релігійні урочистості відбуваються за її обрядом, зокрема і присяга під час коронації, то Церква Шотландії, можна сказати, є другою за важливістю та підтримкою правлячого Британського Дому.

Щодо третьої з виділених присяг британського суверена – Декларації вступу на престол, то вона повинна бути складеною або під час першого парламенту за час правління, або під час коронації: Єлизавета II зробила це на відкритті свого першого парламенту. Ось затверджений текст Декларації: «Я [ім'я монарха] урочисто й щиро сповідаю в присутності Бога, свідчу й заявляю, що я є вірним протестантом і що я буду, відповідно до справжніх приписів нормативних актів, які забезпечують протестантську sukcesію трону мого королівства, підтримувати та зберігати зазначені нормативні акти усіма своїми силами згідно із законом» [9, р. 8]. У змінах тексту 1910 р. було пом'якшено доволі ворожі формулювання щодо римсько-католицької конфесії, що було б образливим для католиків у ХХ ст. [9, р. 8-9]. Попередній текст присяги містив заперечення важливих католицьких постулатів віри та статус єпископа Риму в християнстві [9, р. 9], на початку попереднього століття вирішили, що не варто в декларації монарха згадувати агресивну полеміку часів Реформації. У ХХ-XXI ст. між Римсько-католицькою Церквою та Церквою Англії відбувається активний християнський діалог. У 2013 р. було прийнято зміни до Акту про престолонаслідування (англ. *Succession to the Crown Act*), за якими особа, одружена з римо-католиком, не виключається з порядку престолонаслідування [15]. Щоправда, сам монарх досі не може бути римо-католиком.

Тісний зв'язок британського суверена та Церкви Англії, що виділяється і підкреслюється в присягах, має історичне пояснення. Церква, зі свого боку, властивими можливостями – служінням і молитвою – виражає підтримку монарху, наприклад, кожного року в день посідання трону відбувається окрема форма богослужіння з подякою та проханнями про благословіння короля чи королеви. Ось одна з молитов, яку рекомендує на цей день Церква Англії: «Всемогутній Боже, Який керуєш всіма королівствами світу та впорядковуєш їх відповідно до Твого благовоління: ми висловлюємо Тобі щирі подяки за те, що ласкаво у цей день посадив на троні цього королівства Свою Слугиню нашу Суверенну Пані Королеву Єлизавету. Нехай мудрість Твоя буде її провідником і нехай рамено Твоє зміцнить її; нехай істина й справедливість, святість та праведність, мир і милосердя примножуються в її дні; спрямує усі її рішення і зусилля на Твою славу та добробут її підданих; даруй нам благодать бути їй послухними заради сумління та нехай вона повсякчас володіє серцями свого народу; нехай її правління буде довгим і процвітаючим, і нехай воно увінчається вічним життям у світі прийдешньому; через Ісуса Христа, Господа нашого. Амінь» [4]. За стилістикою може видатися, що це текст із літургійних книг попередніх століть, але насправді він укладений під час правління Єлизавети II та доступний на офіційному сайті Церкви Англії.

Британські монархи ХХ ст. день коронації та присяги сприймали дуже відповідально та з хвилюванням. Відомо, що напередодні коронації архієпископ, що очолював церемонію, здійснив візит до Єлизавети II та герцога Единбурзького. І хоча публічно наразі нічого не відомо, чи Королева залишила якісь щоденникові записи про цю подію, проте, як пише один із кращих знавців Букінгемського двору Рой Стронг, «достатньо відомо, щоб сказати, що і присяга, і помазання були для неї ключовими подіями у її житті – як акти особистого присвячення себе служінню нації» [14, р. 127]. Таке сприйняття стає зрозумілим у світлі традиційного тлумачення коронації, про що пише медієвіст Ж. Ле Гоф: королівська

консекрація – «це набагато більше, ніж проста інавгурація, оскільки вона передбачає зміну, точніше, підвищення статусу та влади. Якщо нам потрібні порівняння, то широка категорія обрядів переходу видається найбільш властивою з багатьма паралелями щодо церемонії вступу на престол» [10, р. 52]. Тексти королівських присяг базувалися «на сакральній-ритуальному розумінні комунікації, що історично передувала вербальній. У середні віки присяги були частиною християнського світогляду. У присягах апелювалося до надприродної санкції та гарантії, а їхні форми вираження звертали до сфери священного. <...> Ритуальній церемонії королівських присяг символізували санкціонування Божим благословінням початок нового правління монарха» [1, с. 49].

У 1688 р. було затверджено окремим законом (актом) коронаційну присягу [7]. Оскільки Британія є батьківщиною світового парламентаризму, в основу якого при зародженні було обмеження абсолютної влади британського монарха, можна сміливо сказати, що цей Акт як історико-правове джерело становить основу (принаймні, візирець) законодавства про присяги, норми якого утворюють окремі публічно-правові інститути в країнах загального права [2, с. 412-413; 3, с. 16]. Присяга Єлизавети II під час коронації була дещо змінена, в порівнянні зі зразком 1688 р., хоча загальна композиція діалогу архієпископа та монарха відповідає тексту кінця XVII ст.

Прочитуємо ритуал присяги Королеви Єлизавети II, яка була складена 2 червня 1953 р. у Вестмінстерському абатстві (колегіальній церкві Святого Петра у Вестмінстері) перед найвищими урядовцями Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії і держав Співдружності Націй, високих гостей, а також перед багатомільйонною аудиторією телеглядачів.

Це була перша частина тривалого ритуалу коронації, основні частини якого сформувався ще в середні віки. Після урочистого входу до храму відбувалося *recognitio*, коли архієпископ представляв монарха на «чотири сторони світу», куди послідовно розверталася Королева, а люди голосно проголошували «*God save Queen Elizabeth*» [10, р. 142].

Королева складала присягу сидячи, до неї підійшов від центрального вівтаря Архієпископ Кентерберійський, поклонився та стоячи задавав питання, а Єлизавета II відповідала [5]. Наведемо цей діалог складання присяги¹:

«Мадам, чи ваша Величність бажає скласти присягу?»

І Королева відповідає:

Я бажаю.

Архієпископ задаватиме питання, а Королева, тримаючи в своїх руках книгу, відповідатиме на кожне запитання окремо:

Архієпископ. Ви урочисто обіцяєте і присягаєте керувати народами Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, Канади, Австралії, Нової Зеландії, Південно-Африканського Союзу, Пакистану та Цейлону, а також вашими володіннями та іншими територіями, що належать і стосуються їх, згідно до їхніх відповідних законів і традицій?

Королева. Я урочисто обіцяю так діяти.

Архієпископ. Будете своєю силою вимагати, щоб Закон і Справедливість, у Милосерді, здійснювалися у всіх ваших рішеннях?

Королева. Я буду.

Архієпископ. Будете ви з усіх ваших сил підтримувати Закони Божі та істинне сповідання Євангелії? Будете ви з усіх ваших сил у Сполученому Королівстві підтримувати

¹ У перекладі у написанні великої літери ми зберегли правопис оригіналу англійською мовою.

Протестантську Реформовану Релігію, встановлену законом? Будете ви підтримувати та зберігати непорушно установа Церкви Англії, а також доктрину, богослужіння, дисципліну та керівництво відповідно до закону, прийнятого в Англії? І чи збережете ви Єпископам і Духовенству Англії та Церквам, переданим у їхнє відання, усі відповідні права й привілеї, які належать згідно закону чи належатимуть їм чи комусь із них?

Королева. Все це обіцяю зробити» [17].

Отже, зміст присяги можна згрупувати в таких основних тезах: 1) управління дорученими народами згідно з законами і звичаями; 2) реалізація закону та справедливості в усіх рішеннях; 3) дотримання законів Божих; 4) підтримка Церкви Англії; 5) підтвердження прав і привілеїв англіканському духовенству [11, р. 4].

Окремо відзначимо естетичну сторону тексту, що базується на консервативних нарративах, зокрема в формулюванні присяги суверена, який становить частину символічного капіталу британської монархії, що як форма правління вміло використовує соціальні та правові інститути в утвердженні свого впливу і значення.

Зауважимо, що присягу Її Величність Королева складала не на троні, а на окремому кріслі, яке було справа від центрального вівтаря (дивлячись із загальної частини храму) та від трону суверена, який був розташований по центру. Люцінда Маєр та Унаґ Гей розділили церемонію коронації на тринадцять композиційних елементів: на початку після представлення монарха Архієпископом Кентерберійським народу слідувала присяга, а інтронізація була одинадцятим елементом церемоніалу [11, р. 3].

Отже, зміст та форма присяги суверена містить у собі чимало елементів традиційної історичної спадщини з виразним апелюванням до особистого сумління як регулятора життя людини. У різдвяному зверненні 1953 р., одразу на початку свого правління, Єлизавета II влучно відзначила важливість символів у єдності громадян Сполученого Королівства та держав Співдружності Націй: «Водночас я хочу показати, що Корона – це не просто абстрактний символ нашої єдності, а особистий і живий зв'язок між вами і мною» [6]. В англійській історії ідея «корони» сформувалася ще в середні віки: «концепція корони як абстрактної сутності поширилася в Англії з XII ст., але протягом XIII ст. безособова корона також набула конституційної важливості» [14, р. 34]. Такий висновок історики роблять, зокрема, на основі текстів королівських присяг.

Статутні присяги «не створюють право, а проголошують його» [9, р. 4], зокрема основна з них, яка найбільш візуально цікава для публічності: «коронаційна присяга не перетворює спадкоємця у суверена – це здійснюється автоматично згідно загального права (англ. *common law*). Вірніше, присяга вимагає, щоб суверен проголосив й ідентифікувався з дією закону в публічний момент великої урочистості, та готує шлях для уділення божественного благословення новому суверену» [9, р. 4].

Згідно подальшого сценарію коронації, Єлизавета II піднялася зі свого крісла та, відповідно до давньої традиції, у супроводі двох англіканських ієрархів підійшла до сходин вівтаря. Перед нею несли державний меч як один із атрибутів суверена. Повільна хода та суворі визначеність процесій, чіткість рухів покликана показати не стриманість, статечність релігійного ритуалу і шляхетність королівського двору, а передусім символічно підкреслити обряди переходу, набуття нової якості нового монарха. І це стосується усіх фаз коронації, починаючи із входу до храму. Ці визначені рухи, процесії в просторі храму наділені священним значенням елементів обряду переходу [10, р. 52] монарха до його нової ролі та повноважень. Сакральне тлумачення процесійної ходи та переходу в просторі собору аналогічне з літургійним розумінням, в якому головним є «вертикальне» пояснення такого виду комунікації – як єдність із світом надприродним.

На сходинах вівтаря Королева стала навколішки, поклала праву руку на Євангелії у великій Біблії, яку раніше несли в процесії, а в цей момент Архієпископ Кентерберійський урочисто й високо тримаючи приніс відкритою з вівтаря. Новий монарх промовила такі слова, стоячи навколішки й поклавши руку на текст Євангелії: «Те, що я тут раніше обіцяла, я виконаю та дотримаю. Так допоможи мені, Боже» [5]. Після цих слів Королева поцілувала відкриту книгу (це літургійний жест, який здійснюється у більшості християнських церков після читання Євангелії). Далі їй піднесли копію складеної присяги, яку вона підписала, перебуваючи на тому самому місці навколішки.

Архієпископ Кентерберійський та Модератор Генеральної Асамблеї Церкви Шотландії символічно подарували Королеві Біблію, на якій була затверджена присяга, – як нагадування на ціле життя про сказані слова. Для коронації Єлизавети II у 1953 р. видавництво *Oxford University Press* отримало замовлення надрукувати Біблію обмеженим тиражем – 25 екземплярів, один із яких (в особливому переплетенні) було використано під час церемонії коронації [16].

Відзначимо, що діалог архієпископа та суверена був чітким, виразним, все промовлялося голосно, попри використання звукозаписувального обладнання, тобто було збережено давню традицію чіткості усного ритуалу, за яким ретельно спостерігали присутні, візуальні аспекти в найменших деталях були прописані та виконані. Відеозйомка церемонії коронації велася, проте найсакральніші моменти камера не показувала: діалог присяги показаний з відстані зі сторони від Королеви, присягання навколішки на Біблії та підписання тексту присяги – з відстані та за спину монарха, а сам обряд помазання загалом не знімалося (камера показувала частину центрального вівтаря). Таким чином було збережено традиційний характер коронації, зокрема присяги, яка протягом століть була доступною для бачення лише вищим сановникам держави, а також задля уникнення обговорення «мови тіла» британського монарха. Складання присяги на Євангелії – це був єдиний момент під час тривалої урочистості коронації (приблизно три години), коли Єлизавета II стояла навколішки.

Декларація домінуючого становища Церкви Англії відображає той період британської історії, який відійшов у минуле, після 1953 р. ситуація щодо відношення до релігії британців зазнала колосальних змін, тому, не виключено, що наступний суверен складе присягу з дещо зміненим текстом, адже у коронаційній присязі глави держави найбільше місця виділено саме підтримці Церкви Англії [9, р. 11-12]. Кожен відомий текст, зокрема королівська присяга британського суверена, створюється для відповідної аудиторії, звісно, у часи гострого протиставлення англіканства і католицизму, неприхованої конфронтації між ними акцентування на захисті Церкви Англії, заперечення католицьких канонів було зрозумілим та схвалюваним суспільством, але у XXI ст. ці постулати втратили своє значення та, імовірно, потребують редакції чи загалом зняття в королівській присязі наступного монарха Сполученого Королівства.

Згадування про особливий статус Церкви Англії нині може бути неприємним не тільки для представників інших конфесій чи нерелігійних людей, але й для самих англіканців, які вважають, що їхня віра не потребує якоїсь особливої протекції монарха. Роберт Хазела і Боб Морріс вважають, що в XXI ст. тексти присяг варто законодавчо змінити, щоб вони відповідали реальності часу, зокрема пропонують три варіанти можливих виправлень: 1) мінімальні зміни з врахуванням соціальних і законодавчих фактів після 1953 р., пояснення для суспільства особливостей змісту; 2) середня зміна – пом'якшення релігійної ексклюзивності; 3) максимальна зміна – видалення будь-якого згадування про протестантизм та Церкву Англії [9, р. 13]. Чи запропоновані зміни відбудуться, покаже час. Аргументами

щодо збереження королівських присяг варіанту 1953 р. можуть бути такі: Церква Англії є тим чинником, який значною мірою сформував модерну британську націю та громадянське суспільство, створив багату культуру.

У Великобританії, в якій до сьогоднішнього дня консервативний характер взаємин соціальних груп населення відіграє важливу роль, особа суверена як глави держави є предметом пильної уваги, адже суспільство, підтримуючи ідею монархії та оплачуючи своїми податками утримання правлячої династії, вимагає зворотної відповіді – відчуття монолітності влади та взірцевого сценарію життя, зокрема у виконанні традиційних ритуалів, серед яких є і присяга на початку правління короля або королеви. Естетична сторона британського королівського церемоніалу також безперечна.

Висновки. У Сполученому Королівстві до сьогодні зберігся середньовічний за формою та композиційними частинами обряд коронації, чого немає в інших державах Європи з монархічною формою правління.

На початку свого правління Королева Єлизавета II склала чотири присяги, три з яких є нормативними: 1) нестатутна декларація на першому засіданні Таємної ради; 2) присяга підтримувати Церкву Шотландії (шотландська присяга); 3) Декларація вступу на престол; 4) коронаційна присяга.

Одним із важливих чинників збереження цієї складної дороговартісної процедури постає можливість «торкнутися» історії, що, своєю чергою, актуалізує патріотизм і гордість за славу історію Британської Корони, безперервна традиція якої виражається, зокрема, в монархічно-аристократичних церемоніалах, контрапунктом яких є коронація суверена з урочистим ритуалом складення королівської присяги. Виразний релігійний характер обов'язкового тексту присяг британського монарха збігається також і з її особистою вірою, що виражається у тих обітницях, які мають особистий характер, та акцентуються в промовах Її Величності протягом тривалого правління. Для обговорюваних пропозицій змін присяг майбутнього британського суверена, зокрема пояснення для суспільства доволі архаїчного для XXI ст. змісту, пом'якшення чи зняття ексклюзивності Церкви Англії, контраргументом може бути те, що англіканська традиція була одним із визначальних чинників формування модерної британської нації.

Вірність присязі підтримувати Церкву Шотландії Королева доводить і власним прикладом регулярного відвідування богослужінь цієї пресвітеріансько-кальвіністської спільноти та призначенням капеланами Королівського Двору її представників.

Найголовнішою серед присяг британського монарха є коронаційна присяга, що містить групу елементів, серед яких яскраво виділяються управління народами на основі законів та звичаїв і реалізація закону й справедливості. Дотримання нормативних актів та реалізація повноважень згідно з законом згадуються і в іншій присязі британського монарха – Декларації вступу на престол. Наведене підкреслює, що правові цінності у вигляді правонаступництва, дотримання закону й справедливості належать до аксіологічних засад британської монархії і британського суспільства, що очевидно має становити взірець для інших демократій – зокрема й республік.

Список використаної літератури

1. Кравчук О., Остащук І. Ритуал і символічна комунікація в присягах. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії.* 2022. Випуск 41. С. 42-50.
2. Кравчук О. О., Остащук І. Б. Судова символіка: монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 528 с.

3. Кравчук О., Остащук І. Судові присяги як складник судової символіки. *Юридичний вісник*. 2021. № 1. С. 7-19.
4. Accession Services. Forms of Prayer with Thanksgiving to Almighty God. *The Church of England*. URL: <https://www.churchofengland.org/prayer-and-worship/worship-texts-and-resources/book-common-prayer/accession-services>
5. *BBC TV Coronation of Queen Elizabeth II: Westminster Abbey 1953*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=52NTjasbmw>
6. Christmas Broadcast 1953. URL: <https://www.royal.uk/christmas-broadcast-1953>
7. Coronation Oath Act 1688. URL: <https://www.legislation.gov.uk/aep/WillandMar/1/6/data.pdf>
8. Dean of the Chapel Royal in Scotland pays tribute to the Queen on 70th anniversary of her coronation. URL: <https://www.churchofscotland.org.uk/news-and-events/news/2022/articles/dean-of-the-chapel-royal-in-scotland-pays-tribute-to-the-queen-on-70th-anniversary-of-her-coronation>
9. Hazell, R. & Morris, B. *Swearing in the New King: the Accession Declarations and Coronation Oaths*. The Constitution Unit University College London, 2018. 42 p.
10. Le Goff, J. A Coronation Program for the Age of Saint Louis: The Ordo of 1250. *Coronations. Medieval and Early Modern Monarchic Ritual*. Edited by János M. Bak. University of California Press, 1990. Pp. 46-58.
11. Maer, L. & Gay, O. The Coronation Oath, 2008. Pp.1-8. URL: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/SN00435/SN00435.pdf>
12. Our faith. URL: <https://www.churchofscotland.org.uk/about-us/our-faith>
13. Our structure. URL: <https://www.churchofscotland.org.uk/about-us/our-structure>
14. Strong, R. Coronation from the 8th to the 21st century. Harper Press, 2005. 315 p.
15. Succession to the Crown Act 2013. URL: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2013/20/pdfs/ukpga_20130020_en.pdf
16. The Holy Bible 1953. URL: <https://www.rct.uk/collection/1080362/the-holy-bible>
17. The Queen's Coronation Oath 1953. URL: <https://www.royal.uk/coronation-oath-2-june-1953>

AXIOLOGY OF THE OATHS OF THE BRITISH MONARCH

Oleksiy Kravchuk

*High Anti Corruption Court, Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute,
Peremohy av., 41, 03057 Kyiv, Ukraine*

Ivan Ostashechuk

*National Pedagogical Dragomanov University,
Turgenivska str., 8-14, of. 307, 01054, Kyiv, Ukraine*

The analysis of the oaths of the British monarch, in particular the coronation oath, shows that form and composition of the medieval coronation ceremony has been preserved in the UK. Such ceremony does not exist in other European states with a monarchical form of government. At the beginning of her reign, Elizabeth II took four oaths, three of which are statutory: 1) a non-statutory Accession declaration at the first meeting of the Privy Council; 2) an oath to support the Church of Scotland (The Scottish Oath); 3) Declaration of Accession; 4) Coronation Oath. The non-statutory and freely worded Accession declaration of Elizabeth II, which traditionally began with a mention of the previous monarch, was marked by an emphasis on faith and entrusting God with his rule. The Queen proves keeping the oath to support the Church of Scotland by her own example of regular attendance at the services of this Presbyterian-Calvinist community

and the appointment of its representatives as chaplains to the Royal Court. The Declaration of Accession, in which she swears, in particular, about the Protestant faith, was made by Elizabeth II during the Opening of her first Parliament. The Coronation Oath, which was taken on June 2, 1953 in Westminster Abbey, was based on the following promises: 1) to govern the entrusted peoples according to laws and customs; 2) implementation of the law and justice in all decisions; 3) observance of God's laws; 4) support of the Church of England; 5) confirmation of the rights and privileges of the Anglican clergy. The level of exclusivity of the status of the Church of England, which played a large role in the formation of the British nation and culture, is discussed in the perspective of the oath of the next British sovereign. The Coronation Oath contains a group of elements, among which the governance of peoples based on laws and customs, and the implementation of law and justice stand out. Compliance with regulations and the exercise of powers in accordance with the law are also mentioned in another oath of the British monarch – the Declaration of Accession. The above emphasizes that legal values in the form of legal succession, compliance with the law and justice belong to the axiological foundations of the British monarchy and British society. This should clearly be a model for other democracies.

Key words: British monarchy, Elizabeth II, coronation oath, oath, monarchy, Church of England, Church of Scotland.